

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Magdy Vytřísalové

Adherence k léčbě osteoporózy

Nosnými tématy předložené práce jsou adherence pacientů k léčbě v nejširším slova smyslu a tato problematika vztažená ke skupině pacientek, léčených pro osteoporózu. Jak autorka sama správně konstatuje ve své práci, jedná se o témata významná z mnoha hledisek, zejména medicínského a ekonomického. Zpracování tematiky adherence pacientů k léčbě je komplikované zejména terminologickou a definiční nejednotností vládoucí v literatuře. Vzhledem k významu problematiky se dá očekávat rychlý vývoj odborných názorů. Terapie osteoporózy představuje významný problém, vyžadující vědecký náhled z mnoha hledisek, tedy i s ohledem na adherenci pacientek k léčbě. Komplikací je poměrně rychlý vývoj nových léčiv, názory na komedikaci kalcium a vitamínem D a někdy problémy ze strany pacientů s ohledem na správné podávání léčiv.

Disertační práce je předložena jako souhrn 4 publikovaných prací. Úvodní, poměrně rozsáhlá část se zabývá terapií osteoporózy, přehledně a systematicky zpracovanou. Publikovaná sdělení jsou rozdělena na rešeršní část, 2 publikace s obecnějším náhledem na problematiku adherence a compliance, a původní část, obsahující další 2 publikovaná sdělení na téma adherence u pacientek léčených pro osteoporózu. Obě části jsou doplněny vysvětlujícím komentářem. Následuje závěr s hlavními tezemi, vyplývajícími z předložených prací, seznam použité literatury, seznam zkratk a souhrn. Práce je doplněna dvěma přílohami – dotazníky. Po formální stránce je práce přehledně členěna, obsahuje 82 stran a splňuje všechny formální požadavky na tento typ disertační práce.

V úvodní části se uchazečka zabývá problematikou osteoporózy z hlediska významu, medicínské problematiky a stanovení diagnózy. Kapitola obsahuje i rozbor faktorů, ovlivňujících kostní denzitu včetně léků, komorbidit a dalších rizikových faktorů. Základní epidemiologické údaje jsou zpracovány přehledně.

Nosnou částí úvodní kapitoly je rozbor léčiv používaných v terapii osteoporózy. Jednotlivé články jsou zpracovány s ohledem na význam příslušného léčiva. Maximální pozornost je věnována terapii bisfosfonáty a substitucí kalcium a vitamínem D. Již při hodnocení významu a postavení jednotlivých léčiv v terapii autorka prokazuje přehled k problematice.

Právě uplatnění názorů na postavení v terapii je kladem této taxativní části a čitateli poskytuje velmi dobrou přehlednost. Za pozornost stojí i úhel pohledu na terapii jednotlivými léky. Nejen

z pohledu farmaceuta a adherence k terapii, které jsou logické vzhledem k předložené práci, ale i pohledu medicínského až lékařského, jsou podány zcela adekvátně.

Rešeršní část obsahuje dva přehledné články, publikované v časopise *Remedia* na téma adherence. Již názvy článků *Adherence známá-neznámá* a *Jak podpořit adherenci svědčí o systémovém přístupu*.

Přes veškerý nepochybný význam je výzkum v oblasti adherence velmi komplikovaný. Možným základem komplikací je již nejednotnost ve výkladu jednotlivých používaných termínů, jak jsem již konstatoval v tomto posudku. Metodiky používané ve výzkumu adherence jsou zatíženy poměrně velkou chybou a vyžadují tak detailní přípravu při plánování výzkumného projektu. Nejčastěji používané dotazníkové metody je vhodné doplnit jinými metodami s různou úrovní objektivitu posuzování. Spolupráce pacientů při terapii je svojí povahou subjektivní, a proto další překážkou vědeckého postupu je nutnost kvantifikace získaných výsledků. V neposlední řadě je adherence pacientů k terapii ovlivněna mnoha faktory. Při výzkumu je tedy třeba jasně definovat sledované kvality a jejich korelaci s dalšími faktory. V této části autorka prokázala celkový přehled v takto složité problematice. Snaží se sjednotit výklady jednotlivých termínů. Upozorňuje na faktory ovlivňující adherenci a popisuje jejich význam. Z poskytnuté literatury, která byla podkladem publikovaných sdělení, vyplývá značná roztříštěnost publikovaných dat a jako nejvýznamnější faktor adherence se jeví psychiatrická komorbidita. Ani tato složitá situace nevede autorku k výzkumnému nihilismu, ale právě naopak k aktivnímu přístupu prezentovanému v druhém z předložených článků. Podpořit adherenci pacienta k terapii je jeden z nejzásadnějších cílů konání zdravotnických pracovníků. Společenské prostředí až v posledních letech dozrává k aktivnímu chápání takového úkolu. Domníváme se, že autorky v této publikaci zcela adekvátně hodnotí možnosti jednotlivých kategorií zdravotnických pracovníků, zapojených do komunikace s pacientem v realizaci terapeutického procesu. Znovu bych ocenil mezioborový přístup, přehlednost a čtivost. Konzistentní rešerše v uvedené problematice je cenná i vzhledem k výše uvedenému faktu, někdy ne zcela pozitivního přístupu odborné veřejnosti. V komentáři k rešeršní části studie autorka nastiňuje mj. některé další možnosti zlepšení spolupráce pacientů v terapii.

Další část, v disertační práci označená jako původní, obsahuje dva články, publikované v časopise *Maturita*, *The European Menopause Journal* s IF nad 2. Kvalita těchto publikací v anglickém jazyce je dána již charakterem časopisu s kvalitním recenzním řízením. Tématikou je sledování populace pacientek, léčených na osteoporózu na odborných pracovištích a sledování jejich sociodemografických a zdravotních charakteristik. Základním výzkumným tématem je terapie osteoporózy, její adekvátnost a zejména korelace všech těchto faktorů s faktory, ovlivňujícími adherenci pacientek k terapii. Původní údaje o souboru pacientek byly získány ve spolupráci s odbornými pracovišti, zaměřenými na terapii osteoporózy v roce 2004. Metodikou,

sloužící k analýze adherence a faktorů, které je ovlivňují, je retrospektivní průřezová studie u vzorku náhodně vybraných žen. Data o osteoporóze, znalostech patientek o terapii a adherenci byla získána pomocí dobře vybraného dotazníku. Jeho racionální popis je součástí první předložené publikace. Pro kvalitu prací svědčí nejen publikace v časopise s IF a význam tématu adherence i osteoporózy. Jedná se o unikátní data pro českou populaci. Poskytují podklady pro nejen plánování dalších výzkumných projektů, ale mohou být i podkladem pro rozhodování v terapeutické praxi. Některé výsledky odrážejí i situaci v klinické praxi, způsobenou vývojem v názorech na terapii osteoporózy.

Za takový nálezn pokládám fakt, že pacientky se zkušeností s hormonální terapií jsou lépe informovány o své diagnóze. Autorka kriticky hodnotí použitou metodiku s potenciálem nadhodnocení adherence patientek v kohortě. Přesto v celkovém souhrnu pokládá obecně komplikace v uvedených studiích českých žen za nízké. Rovněž další zjištěné údaje jsou spíše negativní, jako např. nižší compliance a informovanost v souvislosti se stoupajícím věkem nebo zcela nedostatečná komedikace patientek kalcium a vitamínem D. Negen v obou publikacích, ale i v souhrnu této části disertační práce, hodnotí autorka výsledky racionálně s ohledem na možnosti metodiky, složení souboru patientek i situaci v terapeutické praxi.

Disertační práce je soubor publikovaných prací.

Ve stručném závěru se autorka snažila vyjádřit základní teze, spojující publikace s ohledem na tématiku a přínos práce. Význam vyplývá i z toho, že nejčastěji opomíjeným článkem při studiu adherence k léčbě je pacient, jak sama autorka v práci konstatuje. Rovněž lze pouze souhlasit s konstatováním, že předložené práce by měly inspirovat další výzkumné snahy.

Závěrem k výše uvedeným hodnocením lze doplnit, že uchazečka prokázala zralost při zpracování dat, schopnost formulovat problém a nacházet vhodnou metodiku, racionálně hodnotit kvalitu získaných dat, přenášet získané poznatky blíže zdravotnickému prostředí, v neposlední řadě publikovat v anglickém jazyce. Další předností práce je přehlednost, systematicčnost a čtivost. Rovněž použitý český jazyk je přesný, obsažný a kultivovaný.

K předložené práci nemám podstatnější výhrady a směrem k uchazečce bych rád formuloval dvě otázky:

1. Jakým směrem by orientovala další výzkumné projekty ve snaze zdokumentovat stav adherence populace českých pacientů k léčbě tak, aby přinesly konkrétní doporučení ke zlepšení situace?
2. Jsou známa data, která korelují adherenci patientek, léčených pro osteoporózu s klinickými výstupy, tedy zejména frekvenci zlomenin?

Předložená práce splňuje nároky kladené na disertační práci, je velmi kvalitní po obsahové i formální stránce, a proto ji doporučuji k obhájení a jako podklad k udělení titulu PhD.

Prim. MUDr. Karel Macek, CSc.

V Hradci Králové, 11.1.2010